

МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК: ЛИТОВСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

С. А. ВЛАСЮК, кандидат економічних наук

С. С. ПОЛИШВАЙКО, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет

Досліджено основні механізми та інструменти розвитку кредитних спілок у Литві з метою адаптації найуспішніших практик до умов функціонування фінансової системи України. Проведено порівняльний аналіз законодавчого регулювання, наглядових механізмів, систем фінансової підтримки та цифрових рішень, які впроваджені в Литві для забезпечення стабільності та прозорості діяльності кредитних кооперативів. Визначено ключові фактори ефективності, зокрема роль державного регулятора, централізацію ресурсів та розвиток системи нагляду за кредитними спілками. Досліджено основні етапи проведення реформування ринку кредитних спілок Литви. Дано характеристику системи нагляду кредитних спілок у Литві, сформовано специфіку його функціонування. На основі проведеного аналізу запропоновано рекомендації щодо вдосконалення функціонування українських кредитних спілок шляхом інтеграції окремих елементів литовського досвіду. Результати дослідження можуть бути використані у формуванні державної політики у сфері кредитної кооперації, а також у діяльності профільних об'єднань кредитних спілок.

Ключові слова: кредитна спілка, фінансові інструменти, Литва, Україна, фінансова система, регулювання, міжнародний досвід

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації фінансового сектору України, особливо в умовах економічної нестабільності та посткризового відновлення, надзвичайно важливим є пошук ефективних моделей фінансової інклюзії та розвитку локальних фінансових інститутів. Однією з таких форм є кредитні спілки, які відіграють значну роль у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів для населення та малого бізнесу, особливо в регіонах. Досвід Литовської Республіки є особливо цінним для України, оскільки обидві країни мають схожі стартові умови трансформації економіки після здобуття незалежності, а Литва, як держава-член ЄС, успішно імплементувала європейські стандарти регулювання та розвитку кредитних кооперативів. Вивчення литовських підходів до нагляду, фінансового забезпечення та взаємодії з центральними фінансовими органами дозволяє адаптувати кращі практики до українських реалій.

У зв'язку з цим, порівняльний аналіз механізмів і інструментів розвитку кредитних спілок у Литві та Україні є не лише науково обґрунтованим, а й

практично необхідним для формування сучасної стратегії підвищення ефективності та стійкості українського фінансового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реформування ринку кредитних спілок у Литві в науковому і експертному середовищі досить широко обговорюється. Литовські науковці, зокрема Jurkonytė E. та Vijūnas M. [1], провели дослідження щодо думок експертів в галузі ринку кредитних спілок, які в цілому підтримують реформу та нове регулювання, одна зазначають, що лише змін в законодавстві недостатньо для успішної діяльності кредитних спілок у Литві, і рекомендують центральним спілкам розробити бізнес-модель, засновану на централізації, рентабельності, і розробці нових продуктів, ціноутворенні з урахуванням ризиків та застосуванні економічних аргументів. Також науковці визначають, що банківський сектор Литви є найменшим у Євросоюзі, не показує тенденцій до зростання, тому потрібно використовувати потенціал інших секторів, зокрема кредитних спілок.

Проблематика кредитування та залучення інвестицій у сільськогосподарському секторі таких країн, як Румунія та Польща, стала предметом численних наукових досліджень, проведених зарубіжними економістами, зокрема у працях Андрейка Р. [2], Добре Л. [3], Боравський П., Гут М., Белдицька-Боравська А., Юзеф Янковський К., Парзонко А., Данн Д. [4]. Питання функціонування кредитних спілок в Україні, їх потенціал та напрямки розвитку в центрі уваги багатьох науковців, зокрема Добровольська О. В., Костирко Л. А., Соломатіна Т. В. [5, 6] висвітлюють стан ринку та потенціал кредитних спілок у системі розвитку малих форм агробізнесу, досліджуючи тенденції розвитку. Українські науковці Іванишин В. В., Попрозман Н. В., Гайбура Ю. А., Нісходовська О. Ю., Белей С. І. досліджували практику фінансування фермерів Польщі, Франції, Німеччині та Румунії та розробили рекомендацій щодо зменшення кредитних обмежень сільських господарств України [7]. Слід визнати, що в Україні недостатньо досліджено міжнародний досвід в реформуванні саме кредитних спілок та можливість його використання в українських реаліях.

Метою дослідження є визначення ефективних механізмів та інструментів розвитку кредитних спілок на основі аналізу литовського досвіду та формулювання рекомендацій щодо їх адаптації в умовах української фінансової системи.

Методика досліджень. Методологічну основу дослідження становить комплексний підхід до вивчення розвитку кредитних спілок як елементу фінансової системи на прикладі Литви з подальшим застосуванням отриманих результатів для українського контексту. У межах дослідження застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні економічні методи, що дозволили всебічно охопити об'єкт дослідження: порівняльний аналіз – використаний для зіставлення правового регулювання, структури, інституційного устрою та фінансових показників діяльності кредитних спілок у Литві та Україні; інституційний підхід – застосовано для дослідження ролі державних органів, наглядових інституцій та об'єднань кредитних спілок у забезпеченні стабільності та прозорості сектору; метод аналізу статистичних даних –

використано для оцінки динаміки кількісних показників кредитних спілок (активи, обсяги кредитування, кількість учасників тощо) на основі відкритих звітів Банку Литви, Національного банку України; контент-аналіз нормативно-правових актів та аналітичних звітів – дозволив оцінити ефективність регуляторного середовища, а також визначити потенційні напрями удосконалення законодавства в Україні. Застосування зазначених методів забезпечило об'єктивність і наукову обґрунтованість результатів, а також дозволило сформулювати низку практичних рекомендацій для розвитку українських кредитних спілок.

Результати досліджень. Для забезпечення сталого розвитку кредитного ринку актуальною проблемою є розвитку ринку кредитних спілок, підвищення його прозорості та надійності. Часткове вирішення цієї проблеми відбулося 01.01.2024 після набрання чинності закону України «Про кредитні спілки» від 14 липня 2023 року № 3254-IX (далі – Закон про кредитні спілки), прийняття якого зумовлене ще однією проблемою – регулятор – Національний банк України, відносить кредитні спілки до високо ризикових фінансових установ [8]. Корисною інформацією впровадження реформи сектору кредитних спілок виступає досвід Литви в цій галузі. Основні проблем, з якими зіткнувся Банк Литви схожі до українського ринку кредитних спілок. Також цікавим буде розуміння часових рамок реформ, коли очікувати зміни в секторі, які індикатори слугували підтвердженням успішного проведення реформ у Литві та можливість застосування кращих практик в Україні.

Дослідження ринку кредитних спілок Литви слід розпочати з його історії та причин, що спонукали проведенню реформи.

Можна виділити основні етапи розвитку кредитних спілок у Литві (рис. 1):

- 1995 – прийняття Закону про кредитні спілки Литовської Республіки;
- 2000 – створення Центральної кредитної спілки (Закон про Центральні кредитні спілки Литовської Республіки набув чинності у 2000 році);
- з 2016 по 2018 рік законодавчі зміни, ініційованні Банком Литви для початку першого етапу реформи сектору кредитних спілок;
- з 2018 року було прийнято нове правового регулювання діяльності кредитних спілок, яке створює нові правила для діяльності кредитних спілок, насамперед зосереджуючись на забезпеченні фінансової стабільності сектору кредитних спілок.
- 1 січня 2023 року завершився перший етап системної реформи кредитних спілок, і більше не залишилося жодної кредитної спілки, яка працювала б незалежно. Протягом перехідного періоду (2018–2022 роки) чотири кредитні спілки, які працювали самостійно, приєдналися до груп центральних кредитних спілок (ЦКС).

Рис. 1. Основні етапи розвитку кредитних спілок у Литві

Реформа кредитних спілок була стимульована, тим фактом, що після понад 20 років роботи цей сектор не вийшов на прибуток, модель його функціонування не відповідала кооперативній, і бракувало сталого капіталу. Діючи подібно до банків та інвестиційних фондів, кредитні спілки могли брати на себе надмірний ризик і нерідко банкрутували (з 2013 року до кінця 2017 року 11 кредитних спілок припинили діяльність у примусовому порядку, а діяльність ще двох була призупинена та призначено тимчасового адміністратора). Також були зловмисники, які навмисно розтрачували активи та доводили кредитні спілки до банкрутства. Завдяки цьому з Фонду гарантування вкладів Литви відшкодовано вкладникам 173 мільйони євро відшкодувань [9].

Також підтвердження зловживань з боку кредитних спілок є інформація, опублікована Банком Литви, а саме, що станом на 1 липня 2017 року в Литві діяла 71 кредитна спілка; проте у серпні діяльність кредитної спілки Baltija та кредитної спілки Namų була призупинена, а також призначені тимчасові адміністратори. Діяльність цих установ була призупинена у відповідь на результати перевірок, які виявили, що діяльність кредитних спілок, які причетні до злочинної діяльності [10].

Отже, можна виділити основні передумови, що викликали необхідність реформування сектору кредитних спілок у Литві:

- неможливість впливу членів кредитних спілок не брали участі в управлінні кредитною спілкою;
- отримання збитків в секторі та часті банкрутства кредитних спілок, що спричиняло недовіру їх діяльності;
- відсутність сталого капіталу, як наслідок, він не виконував свою основну функцію, не відбувалося нарощування капіталу кредитними спілками
- неякісна оцінка ризиків, що спричинювала банкрутство учасників ринку;
- відсутність схеми кооперація між кредитними спілками та механізмів саморегулювання в секторі кредитних спілок;
- не було розуміння місця та функцій кредитних спілок в системі фінансових ринків Литви.

Як бачимо, майже всі фактори, що спричинили необхідність реформи у Литві близькі і для фінансового ринку України, зокрема діяльності кредитних спілок. Реформа ринку кредитних спілок у Литві базувалася на основних напрямках (рис. 2).

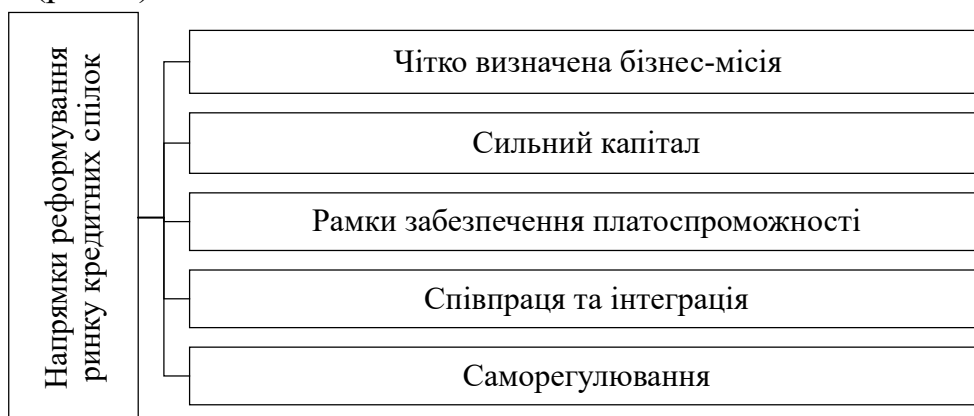

Рис. 2. Напрямки реформування ринку кредитних спілок у Литві [10]

Регулятор (центральний банк Литви або Банк Литви) чітко визначив кожен напрямок реформування ринку кредитних спілок країни:

1. Чітко визначена бізнес-місія – кредитним спілкам надавались умови для зосередження на їхній основній діяльності, тобто кредитуванні членів.

2. Сильний капітал – нестабільний та недостатній для покриття збитків капітал замінювався стійким капіталом кредитних спілок, тим самим забезпечуючи стабільність кредитних спілок.

3. Рамки забезпечення платоспроможності – чітко та однозначно визначені види діяльності стабілізаційних (платоспроможних) фондів, що управляються центральними кредитними спілками, та їх використання для допомоги кредитним спілкам, які стикаються з труднощами. Таким чином, система кредитних спілок захищена від поодиноких банкрутств кредитних спілок.

4. Співпраця та інтеграція – встановлено обов'язкове членство в кредитних спілках центральних кредитних спілок, що мало забезпечити інтеграцію всього сектору кредитних спілок. Регулятор очікував, що це дозволить досягти реальної, недекларативної співпраці та кооперації, а також ефективності бізнесу та переваг для членів кредитних спілок.

5. Саморегулювання – кредитні спілки, що діють під наглядом центральної кредитної спілки, узгоджують спільні правила та дотримуються їх, тим самим обмежуючи ризик, який бере на себе вся система кредитних спілок [10].

З чого ж почалася реформа?

Першим кроком було ініційовано огляд якості активів як один із важливих кроків у проведенні реструктуризації системи кредитних спілок, головною метою якого було забезпечення сталого розвитку сектору.

Огляд якості активів, проведений зовнішніми аудиторами, гарантував належний облік балансової вартості кредитних спілок, що підвищило взаємну довіру між цими установами та створило умови для участі у співпраці як члени центральних кредитних спілок. Це зміцнило весь сектор, допомогло йому конкурувати з комерційними банками, а також надавати кредити малому та середньому бізнесу.

Згідно з результатами перевірки якості активів, проведеної в середині 2016 року, для 28 кредитних спілок було визначено додаткову вимогу до капіталу. Однак, подана фінансова звітність станом на 31 березня 2017 року свідчить про значний прогрес, і лише 6 з 71 кредитної спілки не відповідали чинній на той час вимозі достатності капіталу в 13 % [10].

Ще одним фактором, що сприяв розвитку ринку кредитних спілок було те, що наприкінці 2016 року Уряд Литовської Республіки придбав акції Литовської центральної кредитної спілки, що значно зміцнило її капітал. З 2018 року було прийнято нове правового регулювання діяльності кредитних спілок, яке створювало нові правила для діяльності кредитних спілок, насамперед зосереджуючись на забезпеченні фінансової стабільності сектору кредитних спілок. Нова законодавча база для сектора кредитних спілок передбачала обов'язкове злиття кредитних спілок з центральними кредитними спілками, необмеженій кількості центральних кредитних спілок, перехресних гарантіях і можливості для кредитних спілок реорганізуватися в спеціалізований банк. Це

створило передумови для зміцнення фінансової стабільності сектора кредитних спілок як ключового фактору забезпечення життєздатності сектора кредитних спілок Литви. З 01.01.2018 ринок кредитних спілок запрацював по новому. Сектор зміцнів і почав отримувати прибуток та нарощувати обсяги діяльності три роки поспіль. Через неналежну оцінку ризиків або виснаження активів у період з 2013 по 2018 рік було ліквідовано 13 кредитних спілок [11].

Для кредитних спілок, які вирішили стати спеціалізованими банками, було надано 5 років для визначення, куди вони рухаються щоб підготуватися до цього, тобто до 2023 року. Що і є контрольною датою завершення першого етапу реформи [12]. 01.01.2023 не залишилося жодної кредитної спілки, яка працювала б незалежно. Протягом перехідного періоду (2018–2022 роки) чотири кредитні спілки (кредитна спілка «Rato», кредитна спілка «LTL», кредитна спілка «Saulėgrąža» та кредитна спілка «Таура»), які працювали самостійно, приєдналися до груп центральних кредитних спілок. В секторі кредитних спілок діяли дві групи кредитних спілок: група Литовської центральної кредитної спілки (ЛЦКС), що об'єднує 45 кредитних спілок, та група Об'єднаних центральних кредитних спілок (ОЦКС), що складається з 14 кредитних спілок [13].

Отже, фактично з 01.01.2023 завершився перший та почався останній етап реформи ринку кредитних спілок в Литві, що пов'язаний в основному з підвищенням вимог з боку регулятора до нормативів яких мають дотримуватися кредитні спілки та підвищення прозорості та стабільності діяльності ринку (табл. 1).

Табл. 1. Основні нормативні вимоги до діяльності кредитних спілок в Литві (станом на 01.01.2025) [14]

Показник	Нормативне значення, %
Норматив адекватності капіталу:	
– для кредитних спілок-членів центральних кредитних спілок до 2024 року	$\geq 10,5$
– для кредитних спілок-членів центральних кредитних спілок у 2024 році	$\geq 8,4$
– для кредитних спілок, які отримали дозвіл на перетворення в банк	$\geq 14,5$
Норматив ліквідності	≥ 100
Норматив максимальної відкритої позиції в іноземній валюті	≤ 25
Максимальна відкрита позиція за одним валютним нормативом	≤ 15
Максимальний розмір ризику на одного позичальника	≤ 25

Для розуміння ефективності реформування литовського ринку кредитних спілок, зробимо короткий огляд результатів діяльності сектору кредитних спілок у Литві за останні 5 років (2020–2024 роки). Результати діяльності сектору кредитних спілок у 2020 році відобразили важливість реформи, проведеної

Банком Литви – сектор був прибутковим навіть в умовах пандемії, а активи та статутний капітал кредитних спілок стрімко зростали.

Зростання активів відбувалося завдяки значному збільшенню строкових депозитів та депозитів на вимогу. У 2020 році сектор кредитних спілок отримав неаудований прибуток у розмірі 6,6 млн євро, що на 3 млн євро більше, ніж у 2019 році. В умовах панівної невизначеності одним із найактуальніших питань залишається належна оцінка впливу COVID-19 на якість кредитів та спрямування отриманого прибутку на зміцнення капіталу [11].

Активи кредитних спілок у 2021 році зросли на 16 % та склали 1 119,7 млн євро за даними поданої неаудованої звітності. Через повільніше зростання вкладів на вимогу темпи приросту активів були нижчими, ніж у 2020 році. Завдяки збільшенню кредитування як фізичних, так і юридичних осіб, обсяги кредитування стрімко зростали протягом аналізованого періоду. Слід зазначити, що обсяги кредитування юридичних осіб були значно вищими, ніж у 2020 році. Збільшення обсягів кредитування було основним внеском в операційний результат сектору кредитних спілок. У звітному періоді кредитні спілки заробили на 17 % більше чистого процентного доходу та на 22 % більше чистого доходу від послуг та комісій. У 2021 році сектор кредитних спілок отримав неаудований прибуток у розмірі 9,5 млн євро, що на 3,2 млн євро більше, ніж у 2020 році [15].

У 2022 році ринок зберігав стійкі темпи зростання та збільшив обсяги кредитування як населення, так і бізнесу. Зміцнив кооперативний банкінг, зросло значення саморегулювання та роль центральних кредитних спілок у досягненні спільних цілей. За 2022 рік активи сектору кредитних спілок зросли на 14 % і склали 1 270,3 млн євро за даними неаудованої звітності. Через повільніше зростання строкових депозитів темпи зростання активів були нижчими, ніж рік тому. Кредити, які у 2022 році зростали швидше за депозити, призвели до збільшення співвідношення кредитів до депозитів, яке на кінець року сягнуло 89 % (рік тому воно становило 83 %). Кредити, надані кредитними спілками, зросли на 17 %, а депозити – на 9 %. Як і в попередньому році, кредитні спілки були більш активними у кредитуванні юридичних осіб. Збільшення обсягів кредитування стало основним чинником зростання операційного результату сектору кредитних спілок. У звітному періоді кредитні спілки заробили на 26 % більше чистого процентного доходу та на 8 % більше чистого доходу від послуг та комісій. У 2022 році сектор кредитних спілок отримав неаудований прибуток у розмірі 10 млн євро, що на 0,7 млн євро більше, ніж у 2021 році [13].

Обсяг наданих ними кредитів у 2023 році збільшився на 134,2 млн євро, або на 14,4 %. Як і в попередньому році, кредитні спілки були більш активними у кредитуванні юридичних осіб. Кредити зростали швидше, ніж депозити, що призвело до збільшення співвідношення кредитів до депозитів, яке на кінець року становило 95 % (89 % рік тому). Уповільнення економічної активності та підвищення ставок за кредитами вплинули на показники якості кредитного портфеля. У 2023 році спеціальні резерви під кредити зросли на 1,8 млн євро до 6,1 млн євро, а співвідношення спеціальних резервів до кредитів збільшилося до 0,6 % (з 0,5 % минулого року). Рівень капіталізації сектору залишився відносно

високим: коефіцієнт адекватності капіталу на 1 січня 2024 року становив 18,29 %. За звітний період активи сектору кредитних спілок зросли на 11 % і становили 1 407,7 млн євро за даними неаудованої звітності. Зміна обсягу активів була зумовлена зростанням строкових депозитів та збільшенням обсягів запозичень з боку КС. Зростання депозитів у звітному періоді сповільнилося, збільшившись на 6,4 % (9,4 % відповідно у попередньому році). В умовах підвищення відсоткових ставок строкові депозити зросли на 16,1 % (8,2 % відповідно минулого року), тоді як депозити на вимогу зменшилися на 14,6 % (зросли на 12 % минулого року). Зростання обсягів кредитування та підвищення кредитних ставок залишалися основними факторами, що вплинули на операційний результат сектору. Чистий процентний дохід, отриманий кредитними спілками, зріс на 53 % порівняно з попереднім роком. Операційний результат діяльності кредитних спілок у 2023 році становив 18 млн євро неаудованого прибутку, що на 8,2 млн євро більше, ніж у 2022 році [16].

У 2024 році кредитні спілки продовжували нарощувати обсяги бізнесу, виконували всі пруденційні нормативи та отримували прибуток. Депозити в секторі кредитних спілок зростали дуже стрімко, тоді як зростання кредитів було досить помірним. Депозити зростали швидше, ніж кредити, що призвело до зниження співвідношення кредитів до депозитів, яке на кінець року сягнуло 88% (95 % рік тому). Активи сектору зросли майже на 13 % і на 1 січня 2025 року становили 1 586,2 млн євро. Збільшення активів відбулося завдяки зростанню депозитів на 208 млн євро, або на 18,6 %, що є значно швидшим зростанням, ніж у попередньому році (6,4 %). Також у 2024 році строкові депозити зросли на 188,7 млн євро, або на 22,6 % (у 2023 році – на 115,5 млн євро, або на 16,1 %), тоді як нестрокові депозити збільшилися на 19,3 млн євро, або на 6,8% (у 2023 році зменшилися на 48,5 млн євро, або на 14,6 %). Кредити, надані кредитними спілками, зросли на 99,3 млн євро, або на 9,3 % (14,4 % рік тому).

Як і минулого року, кредитні спілки були більш активними у кредитуванні юридичних осіб, причому корпоративні кредити становили третину кредитного портфеля. Показники якості кредитів погіршилися через збільшення кількості прострочених платежів та більш ризикових кредитів. У 2024 році спеціальні резерви за кредитами зросли на 1,4 млн євро до 7,6 млн євро, а співвідношення кредитів до резервів збільшилося до 0,7 % (0,6 % рік тому). Капіталізація сектору залишалася відносно високою – коефіцієнт адекватності капіталу на 1 січня 2025 року становив 18,01 %, але демонстрував тенденцію до зниження. Зростання кредитування залишалося основним чинником впливу на результати діяльності сектору, але через збільшення вартості ресурсів фінансування та зниження ставок за кредитами прибуток у 2024 році був на 18,3 % меншим, ніж у попередньому році. У 2024 році кредитні спілки згенерували неаудований прибуток у розмірі 14,4 млн євро, що на 3,2 млн євро менше, ніж у 2023 році [17].

Розглянемо основні ключові індикатори діяльності кредитних спілок (рис. 3, табл. 2), що підтверджують зростання ринку кредитних спілок та відповідно ефективність проведеної реформи.

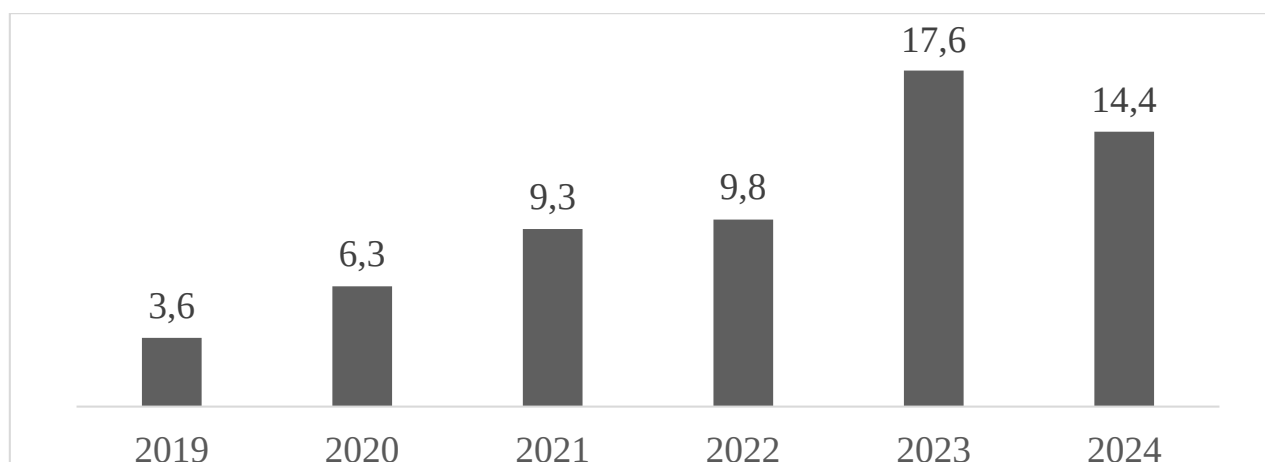

Рис. 3. Динаміка прибутку від діяльності кредитних спілок у Литві за 2019–2024 роки, млн. євро [17]

Табл. 2. Індикатори діяльності кредитних спілок Литви за 2019-2024 роки, млн євро, [11, 13, 15–17]

Індикатори	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Активи	791,30	964,9	1119,7	1270,4	1407,3	1586,2
Готівка	3,50	3,3	3,7	3,7	4,1	4
Кошти в банках	22,70	25,8	30,2	29,9	6,9	6,2
Кошти в центральних кредитних спілках	127,80	209,6	225,1	239,9	252,4	319,2
Державні цінні папери	33,60	26,2	15,4	19,2	33,6	41,1
Кредити видані	570,50	665	797,8	930,2	1064,3	1163,6
Спеціальні резерви під видані кредити	9,40	7,4	4,8	4,3	6,2	7,6
Співвідношення спеціальних резервів за кредитами до кредитів (%)	1,60	1,1	0,6	0,46	0,58	0,7
Борг перед центральним кредитним спілками	30,70	39,6	53,6	97	148,9	106,1
Депозити	694,70	843,8	959,6	1050,2	1117,2	1325,2
Акціонерний капітал	49,40	56,5	66,3	71,9	71,7	74,7
Прибуток (збиток) за поточний рік	3,60	6,3	9,3	9,8	17,6	14,4

Сектор кредитних спілок іноді називають фінансово незахищеним і таким, що не створює значної доданої вартості у фінансовому секторі Литви, однак об'єктивні дані свідчать про те, що стабільний і надійний сектор кредитних спілок в Литві може мати значний позитивний вплив на весь банківський сектор, який в умовах Єврозони вимагає напружених зусиль з розвитку на національному рівні [1].

Ще одним ключовим фактором, що супроводжувалася під час реформування була публічність та прозорість всіх дій регулятора, в тому числі і

через систему звітності кредитних спілок. Зведені квартальні балансові звіти та звіти про прибутки та збитки всіх центральних кредитних спілок, груп центральних кредитних спілок та кредитних спілок публікуються у березні, червні, вересні та грудні кожного року. Зведені річні балансові звіти та звіти про прибутки та збитки публікуються до 15 травня після загальних зборів членів.

Варто звернути увагу і на особливості нагляду за сектором кредитних спілок. З боку Банку Литви здійснюється окремий нагляд за центральними кредитними спілками і нагляд за індивідуальними кредитними спілками. Варто звернути увагу і на особливості нагляду за сектором кредитних спілок.

З боку Банку Литви здійснюється окремий нагляд за центральними кредитними спілками і нагляд за індивідуальними кредитними спілками. Вимоги до діяльності центральних кредитних спілок і нагляд з боку Банку Литви встановлені на рівні нагляду за банками Литви [18].

Щодо нагляду за кредитними спілками, то в Литві створена дворівнева система нагляду, яка включає нагляд з боку центрального банку і нагляд з боку центральної кредитної спілки за кредитними спілками-членами цієї центральної кредитної спілки [19].

Банк Литви здійснює нагляд за окремими питаннями щодо:

- забезпечення внутрішнього управління та внутрішнього контролю;
- управління кредитними ризиками;
- управління ризиком ліквідності
- та інші питання на вимогу [18].

З інформації, опублікованої у звіті про сталий розвиток за 2023 рік Литовська центральна кредитна спілка визначила своєю основною місією – це зосередження уваги на членах кредитної спілки, якими можуть бути різні суб'єкти господарювання (наприклад, фермери чи підприємства, постраждалі від пандемії COVID-19 або війни в Україні, або молоді стартапи), в тому числі через інструмент пільгового кредитування для фермерських господарств та бізнесу [19].

Висновки. Проаналізувавши досвід Литви та прийнятий в Україні Закон про кредитні спілки, можна зробити висновок, що частково Україна йде по шляху країни Балтії, зокрема цей закон розширюється перелік осіб, які можуть бути членами кредитних спілок (фермерські господарства, малі підприємства), удосконалюються вимоги до структури капіталу кредитної спілки, вдосконалюється система управління кредитною спілкою, з'являться нові вимоги до системи корпоративного управління та системи внутрішнього контролю, спрощуються правила отримання ліцензій.

Проведене дослідження підтверджує подібність стану ринку кредитних спілок у Литві та Україні та наявний значний потенціал кредитних спілок як важливого джерела фінансування фермерських господарств та малих підприємств в регіонах. Їхні ключові переваги, такі як орієнтованість на потреби членів, гнучкіші умови кредитування та краще розуміння специфіки малого бізнесу, роблять їх привабливою альтернативою традиційним банкам. Використання міжнародного досвіду може забезпечити якісний рух в розвитку кредитних спілок та стати тим поштовхом, що сприятиме підвищенню

фінансової стійкості малих та середніх підприємств, в тому числі агровиробників, стимулювати розвиток сільських територій, що в свою чергу забезпечить стійкий розвиток як аграрного сектору України та і країни в цілому.

Література:

1. Jurkonytė E., Vijūnas M. The Lithuanian Credit Union Reform Evaluation, Management of Organizations: Systematic Research. 2020. Vol. 83 (1). P. 57–71. <https://doi.org/10.1515/mosr-2020-0004>.
2. Andreica R. Micro loans for agriculture and rural development in Romania [Електронний ресурс]. 2022. Режим доступу: <https://www.fi-compass.eu/events/presentations/micro-loans-agriculture-and-rural-development-romania> (дата звернення: 01.05.2025).
3. Dobre L. Financing small farms in Romania agriculture specific solutions [Електронний ресурс]. 2020. Режим доступу: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/09.%20Liviu%20Dobre_Financing%20Small%20Farms%20in%20Romania.pdf (дата звернення: 01.05.2025).
4. Bórawski P., Guth M., Bełdycka-Bórawska A., Jankowski K. J., Parzonko A., Dunn J. W. Investments in Polish agriculture: How production factors shape conditions for environmental protection? *Sustainability*. 2020. № 12(19). <https://doi.org/10.3390/su12198160>
5. Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023 № 3254-IX [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text> (дата звернення: 01.05.2025).
6. Credit union sector after reform – more secure and able to compete with banks [Електронний ресурс]. Банк Литви. Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/news/credit-union-sector-after-reform-more-secure-and-able-to-compete-with-banks> (дата звернення: 20.05.2025).
7. Moving into another phase of reform, credit unions rapidly enhance quality of capital [Електронний ресурс]. Банк Литви. Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/news/moving-into-another-phase-of-reform-credit-unions-rapidly-enhance-quality-of-capital> (дата звернення: 20.05.2025).
8. *Review of the Credit Union Sector Activities of financial market participants 2020* [Електронний ресурс]. Банк Литви. ISSN 2538-8568 (online). Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (дата звернення: 19.05.2025).
9. Restructuring of credit union sector to begin with transparency test: asset quality of all credit unions will be subject to review [Електронний ресурс]. Банк Литви. Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/news/restructuring-of-credit-union-sector-to-begin-with-transparency-test-asset-quality-of-all-credit-unions-will-be-subject-to-review> (дата звернення: 01.05.2025).
10. *Review of the Credit Union Sector Activities of financial market participants 2022* [Електронний ресурс]. Банк Литви. ISSN 2538-8568 (online). Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (дата звернення: 01.05.2025).
11. Key performance indicators of the credit union sector (data as at 31 December 2024) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/key->

performance-indicators-of-the-credit-unions-sector#ex-1-1 (дата звернення: 01.05.2025).

12. *Review of the Credit Union Sector Activities of financial market participants 2021* [Електронний ресурс]. Банк Литви. ISSN 2538-8568 (online). Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (дата звернення: 02.05.2025).

13. *Review of the Credit Union Sector Activities of financial market participants 2023* [Електронний ресурс]. Банк Литви. ISSN 2538-8568 (online). Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (дата звернення: 01.05.2025).

14. *Review of the Credit Union Sector Activities of financial market participants 2024* [Електронний ресурс]. Банк Литви. ISSN 2538-8568 (online). Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (дата звернення: 10.05.2025).

15. Resolution on the approval of the regulations on inspections carried out for the purposes of financial market supervision of the bank of Lithuania. 25 October 2021, No 03-188 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.lb.lt/en/inspection-plans#3> (дата звернення: 01.05.2025).

16. *Lithuanian Central Credit Union Sustainability Report 2023* [Електронний ресурс]. Литовська центральна кредитна спілка. Режим доступу: https://suduvosparama.lku.lt/wp-content/uploads/2024/10/LCKU_ATASKAITA-EN.pdf (дата звернення: 21.05.2025).

References:

1. Jurkonytė, E., Vijūnas, M. (2020). The Lithuanian credit union reform evaluation. *Management of Organizations: Systematic Research*, no. 83(1), pp. 57–71. <https://doi.org/10.1515/mosr-2020-0004>

2. Andreica, R. (2022). Micro loans for agriculture and rural development in Romania. *fi-compass*. Available at: <https://www.fi-compass.eu/events/presentations/micro-loans-agriculture-and-rural-development-romania> (date of access: 01.05.2025)

3. Dobre, L. (2020). Financing small farms in Romania agriculture specific solutions. *fi-compass*. Available at: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/09.%20Liviu%20Dobre_Financing%20Small%20Farms%20in%20Romania.pdf (date of access: 01.05.2025)

4. Bórawski, P., Guth, M., Bełdycka-Bórawska, A., Jankowski, K. J., Parzonko, A., Dunn, J. W. (2020). Investments in Polish agriculture: How production factors shape conditions for environmental protection? *Sustainability*, no. 12(19). <https://doi.org/10.3390/su12198160>

5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *Law of Ukraine “On Credit Unions” No. 3254-IX dated July 14, 2023*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text> (date of access: 01.05.2025) [in Ukrainian].

6. Bank of Lithuania. (n.d.). Credit union sector after reform – more secure and able to compete with banks. Available at: <https://www.lb.lt/en/news/credit-union-sector-after-reform-more-secure-and-able-to-compete-with-banks> (date of access: 20.05.2025)

7. Bank of Lithuania. (n.d.). Moving into another phase of reform, credit unions rapidly enhance quality of capital. Available at: <https://www.lb.lt/en/news/moving-into-another-phase-of-reform-credit-unions-rapidly-enhance-quality-of-capital> (date of access: 20.05.2025)
8. Bank of Lithuania. (2020). *Review of the Credit Union Sector Activities of Financial Market Participants 2020*. ISSN 2538-8568 (online). Available at: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (date of access: 19.05.2025)
9. Bank of Lithuania. (n.d.). Restructuring of credit union sector to begin with transparency test: Asset quality of all credit unions will be subject to review. Available at: <https://www.lb.lt/en/news/restructuring-of-credit-union-sector-to-begin-with-transparency-test-asset-quality-of-all-credit-unions-will-be-subject-to-review> (date of access: 01.05.2025)
10. Bank of Lithuania. (2022). *Review of the Credit Union Sector Activities of Financial Market Participants 2022*. ISSN 2538-8568 (online). Available at: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (date of access: 01.05.2025)
11. Bank of Lithuania. (2024). Key performance indicators of the credit union sector (data as at 31 December 2024). Available at: <https://www.lb.lt/en/key-performance-indicators-of-the-credit-unions-sector#ex-1-1> (date of access: 01.05.2025)
12. Bank of Lithuania. (2021). *Review of the Credit Union Sector Activities of Financial Market Participants 2021*. ISSN 2538-8568 (online). Available at: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (date of access: 02.05.2025)
13. Bank of Lithuania. (2023). *Review of the Credit Union Sector Activities of Financial Market Participants 2023*. ISSN 2538-8568 (online). Available at: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (date of access: 01.05.2025)
14. Bank of Lithuania. (2024). *Review of the Credit Union Sector Activities of Financial Market Participants 2024*. ISSN 2538-8568 (online). Available at: <https://www.lb.lt/en/reviews-and-publications/category.39/series.173> (date of access: 10.05.2025)
15. Bank of Lithuania. (2021). Resolution on the approval of the regulations on inspections carried out for the purposes of financial market supervision of the Bank of Lithuania. No. 03-188, 25 October 2021. Available at: <https://www.lb.lt/en/inspection-plans#3> (date of access: 01.05.2025) [in English].
16. Lithuanian Central Credit Union. (2023). *Sustainability Report 2023*. Available at: https://sduvosparama.lku.lt/wp-content/uploads/2024/10/LCKU_ATASKAITA-EN.pdf (date of access: 21.05.2025)

Annotation

Vlasiuk S. A., Polyshvaiko S. S.

Mechanisms and instruments of credit union development: Lithuanian experience for the Ukrainian financial system.

Relevance. In this case a comparative analysis of the mechanisms and instruments for the credit unions development in Lithuania and Ukraine is not only scientifically justified, but also practically necessary for the formation of a modern strategy for improving the efficiency and sustainability of the Ukrainian financial market.

Research Objective. The purpose of the study is to identify effective mechanisms and instruments for the development of credit unions based on the Lithuanian experience, as well as to formulate recommendations for their adaptation within the current conditions of the Ukrainian financial system.

Research Methods. It was used a comparative analysis of the legal regulation, structure, institutional framework, and financial indicators of credit unions in Lithuania in this study. An institutional approach was used to examine the role of government bodies, supervisory institutions, and credit union associations in ensuring transparency and stability in the sector. Statistical data analysis was applied to assess the dynamics of quantitative indicators of credit unions.

Results. The study examined the main stages of the development of Lithuania's credit union sector, which began in 1995 and entered a reform phase in 2016. The first stage of the reform concluded in 2022 with the consolidation of credit unions into central credit unions. The second stage focuses on strengthening the sector by introducing new regulatory requirements for the operations of Lithuanian credit unions. The success of the reform is evidenced by the analysis of key indicators presented in the study.

Furthermore, the analysis of Lithuania's experience and Act On Credit Unions in Ukraine shows that Ukraine is partially following the Lithuanian path. In particular, amendments to the Law have expanded the list of entities eligible for credit union membership (e.g., farming enterprises, small businesses), improved capital structure requirements, and enhanced credit union governance systems. New requirements for corporate governance and internal control systems are being considered, along with the simplification of licensing procedures.

Conclusion. The conducted research confirms the similarities between the credit union markets in Lithuania and Ukraine, as well as the significant potential of credit unions as an important source of financing for farming enterprises and small businesses in the regions. Their key advantages are client orientation, flexible lending conditions, and understanding of small business specifics which make them an attractive alternative to traditional banks. Leveraging international experience can ensure meaningful progress in the development of credit unions and serve as a catalyst for strengthening the financial resilience of small and medium-sized enterprises.

Key words: credit union, financial instruments, Lithuania, Ukraine, financial system, regulation, international experience.